



Minimonogrāfiju sērija

~ DAUGAVPILS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKAIS APGĀDS "SAULE" ~
2011



Minimonogrāfiju sērija. Iļona Ļaha. Latviešu literatūra Zviedrijā.
Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”,
2011. 144 lpp.

Apstiprināts DU Komparatīvistikas institūta zinātniskās padomes sēdē
2010. gada 15. martā, protokols Nr. 4.

Redkolēģija:

Maija Burima, Fjodors Fjodorovs, Benedikts Kalnačs

Recenzenti:

Dr. habil. philol., prof., akadēmiķis **Benedikts Kalnačs**

Dr. philol., prof. **Ausma Cimdiņa**

Zinātniskā redaktore: **Maija Burima**

Korektore: **Rudīte Rinkeviča**

Vāka dizains: **Ilze Meldere**

Maketētāja: **Marina Stočka**

Ilona Ļaha

Latviešu literatūra Zviedrijā

SATURS

Priekšvārds	7
Ieskats latviešu – zviedru literāro kontaktu vēsturē	10
Latviešu kultūras “vēstnieks” Zviedrijā – Juris Kronbergs	15
Vizma Belševica un Zviedrija	20
Raiņa lugas “Jāzeps un viņa brāļi” iestudējums Stokholmā	37
Latviešu literatūra Zviedrijā laika posmā no 1980. – 2009. gadam	46
Latvija un latvieši zviedru daiļliteratūrā	91
Pēcvārds	110
Pielikumi	112
1. pielikums. Zviedriski tulkotie latviešu rakstnieki	
2. pielikums. Latviešu literatūras tulkojumi/ atdzejojumi un tulkotāji/atdzejotāji (1978 – 2010)	
3. pielikums. Latviešu literatūras tulkojumu statistika (1980 – 2010)	
Lettisk litteratur i Sverige. <i>Sammanfattning</i>	117
Latvian Literature in Sweden. <i>Summary</i>	124
Literatūra	127
Personu rādītājs	135

PRIEKŠVārds

Ikvienu kultūra pastāv ciešā mijiedarbībā ar citām kultūrām. Tāpat arī neviena nacionālā literatūra nepastāv izolēti, bet gan dažādos veidos ir saistīta ar tuvāku vai tālāku tautu literatūru. Cittaute literatūrai jebkurā laikmetā ir bijusi liela nozīme kultūras kontaktu attīstībā.

Literatūras, sevišķi mazas tautas literatūras, ceļš pie cittaute lasītāja ir visai sarežģīts. Tas attiecināms arī uz latviešu literatūru, tomēr jāatzīst, ka citā valodā iznākusi latviešu grāmata ir paliekoša vērtība, kas kļūst par otras tautas kultūras patstāvīgu daļu.

Latviešu un zviedru literārajiem kontaktiem ir senas tradīcijas un to aizsākumi meklējami mutvārdu folklorā, tomēr pilnīgi jauns posms latviešu un zviedru literāro kontaktu vēsturē aizsākās līdz ar zviedru literatūras tulkojumiem latviešu valodā¹. Diahronā griezumā latviešu un zviedru literārie kontakti ir pētīti un fiksēti Laimoņa Stepiņa monogrāfijā “Latviešu un zviedru literārie sakari”, kurā autors pievēršas zviedru un latviešu kontaktu attīstībai no senākajiem laikiem (2. gs.) līdz 1980. gadam. Nozīmīgs un vēl neizpētīts laika posms latviešu un zviedru literāro kontaktu attīstībā ir no 1980. līdz mūsdienām. Tas atspoguļo sabiedrības kultūras procesu attīstības kopsakarības Latvijā un Zviedrijā pēc 1980. gada. Latviešu un zviedru literāro kontaktu apguvē būtiska ir latviešu literatūras recepcijas apzināšana Zviedrijā.

Monogrāfijā *Latviešu literatūra Zviedrijā* sistematizēta un apkopota informācija par latviešu literatūras recepciju Zviedrijā.

¹ Pirmais zviedru literatūras tulkojums latviešu valodā iznāca 1877. gadā – Emilijas Flīgares-Karlēnas (*Emilie Flygare-Carlen*) romāns “Emmas sirids jeb caur mīlestības ērkšķiem uz rožu kalnu”. Kopš 1899. gada zviedru rakstnieku darbi periodiski ir parādījušies latviešu teātra repertuārā.

Latviešu literatūra Zviedrijā līdz šim nav apkopota, tādēļ autore centusies piedāvāt iespējami pilnīgu pārskatu par šo tēmu, hronoloģiski pievēršoties laika posmam no 1980. – 2009. gadam. Pētījums aptver ne vien literāro kontekstu, bet respektē arī izvērstu kulturoloģisko kontekstu.

Monogrāfijā izmantoti latviešu rakstnieku darbu atdzejojumi zviedriski, lai pat zviedru valodas nepratējam sniegtu priekšstatu par atdzejojuma formas atveidi, bet zviedru valodas pratējiem ļautu salīdzināt atdzejotāju veikumu vārdu nozīmju pārnesumos un citu atdzejojumu līmeņu izveidē.

Latviešu literatūra Zviedrijas kultūrtelpā neienāk strauji. Tās popularizēšanas sākums ir datēts ar 1978. gadu, kad iznāca Imanta Ziedoņa epifāniju izlase “Citas puses”. Līdz 1980. gadam latviešu literatūra Zviedrijā ir bijusi tikpat kā nepazīstama, vienīgais izņēmums ir Zentas Mauriņas daiļrade, kurai 20. gs. 50.–60. gados Zviedrijā tika izdotas astoņas grāmatas. Savukārt 80. gadu sākumā, kad latviešu literatūras popularizēšanā Zviedrijā iesaistījās dzejnieks un tulkotājs Juris Kronbergs, sākās jauns latviešu literatūras attīstības posms šajā valstī. J. Kronbergs par sava veida sākumu mūsu nacionālās literatūras popularizēšanā Zviedrijā arī nosauc 1978. gadu, kad iznāca Imanta Ziedoņa epifāniju izlase “Citas puses” (*Andra sidor*), kas vienlaikus ir rakstnieka un dzejnieka pirmais tulkojums zviedru valodā.

Laika posmā no 1980. līdz 2009. gadam Zviedrijā tika izdotas 35 latviešu rakstnieku grāmatas², tostarp 22 dzejoļu izlases, 13 prozas darbi. Par Latvijas kultūras un literatūras kulminācijas punktu Zviedrijā kļuva 2008. gads, kad Latvija bija Gēteborgas grāmatu tirgus viesu valsts statusā. Šajā gadā tika izdoti vairāki zviedriski publicēti latviešu rakstnieku romāni³, jo līdz šim latviešu prozaiķu atpazīstamība aprobežojās ar V. Belševicas *Billes triloģiju* un S. Kalnietes romānu “Ar balles korpēm Sibīrijas sniegos”.

Zviedru lasītājam pazīstami lielākoties 20. gs. 2. puses un 21. gs. sākuma latviešu rakstnieki⁴, īpaši izceļamas arī latviešu tautasdziesmas. Turklāt jāakcentē, ka J. Kronbergam to tulkojumā

² Kopskaitā nebija iekļauti trimdas latviešu darbi.

³ Noras Ikstenas romāns “Dzīves svinēšana” (*Livets fest*, 1998), Ingas Ābeles romāns “Uguns nedomina” (*Elden väcker ingen*, 2001).

⁴ Vizma Belševica, Knuts Skujenieks, Imants Ziedonis, Aleksandrs Čaks, Nora Ikstena, Inga Ābele, Amanda Aizpuriete, Edvīns Raups, Inguna Jansone, Jānis Elsbergs, Sandra Kalniete u.c. Vairāku darbu izdevumi

izdevies saglabāt tautasdziesmās ietverto daudznozīmību, seno tradīciju, ieražu un dzīves apstākļu ainas bagātību.

Izanalizējot publicētās recenzijas, kritiskos rakstus un apceres par latviešu dzejnieku un prozaikņu darbiem zviedru periodiskajos izdevumos⁵, var teikt, ka Zviedrijā latviešu literatūra izraisa diezgan lielu interesi. Atsevišķi latviešu literatūras receptijas izgaismojumi nereti vērojami zviedru laikrakstos, jāņem vērā arī plašais interneta tīmeklī ievietoto avotu klāsts. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas zviedri sāk vairāk interesēties gan par pašu valsti, gan par tās literatūru, tādēļ arī vērojama tendence, ka latviešu literatūras tulkojumu skaits Zviedrijā palielinās.

Izvērtējot minētos tulkojumus zviedru valodā, tika piesaistīts visplašākais literārais konteksts, aptverot pētījumā pieteiktajā laika posmā ziedriski tulkoto latviešu literatūru, recenzijas, vērtējumus par latviešu rakstnieku darbiem Latvijas un Zviedrijas literārajā telpā; monogrāfijā tika izmantota arī intervijās ar tulkotāju J. Kronbergu iegūtā informācija.

Pēdējā nodaļā autore pievēršas latvieša tēla un Latvijas attēlojumam zviedru daiļliteratūrā, īpašu uzmanību veltot tulkojumiem, kas iznākuši pēdējos divdesmit piecos gados. Aplūkojot zviedru tulkotās literatūras klāstu Latvijā pēc 1980. gada, var atzīmēt, ka vairāki zviedru rakstnieku darbi attēlo Latviju, tās pilsētas, tajā skaitā Rīgu, Liepāju, Ventspili un Daugavpili, Latvijas iedzīvotājus un situāciju valstī kopumā. Zviedru un latviešu saskarsmē liela nozīme ir vēsturiskajai pieredzei, kā arī atsevišķa indivīda pasaules uztverei.

Monogrāfijai “Latviešu literatūra Zviedrijā” ir vairāki pielikumi. Pirmajā pielikumā ievietots zviedriski tulkoto latviešu rakstnieku bibliografiskais rādītājs. Otrais pielikums ataino latviešu literatūras tulkojumus zviedru valodā, kā arī tulkotājus un atdzejojotājus. Trešais pielikums ir latviešu literatūras tulkojumu statistika sākot no 1980. gada līdz mūsdienām.

Monogrāfijas tekstā zviedru personvārdi ir latviskoti pēc fonētiskā principa.

zviedru valodā bijuši V. Belševicai, K. Skujeniekam, I. Ziedonim, savukārt S. Kalnietes romāns “Ar balles korpēm Sibīrijas sniegos” (2001) (*Med högglackade skor i Sibiriens snö*) trijos gados ticis publicēts divreiz (2005. un 2008. gadā).

⁵ Zviedru valodā publicēto kritiku un recenzijas latviešu valodā tulkojusi monogrāfijas autore – I. Ļaha.